

4.6 När och hur förpliktelser upphör på grund av betalning eller annan prestation

4.6.1 Allmänt om när och hur olika slags förpliktelser upphör

- Normalt upphör prestationer på grund av att prestation sker
- *Def. Naturprestation:* När en fordringsrätt gäller annat än pengar
- Om det är fråga om ett fortlöpande skuldförhållande sker prestationerna ofta ömsesidigt vid avtalande, bestämda tidpunkter
- Exempelvis dessa omständigheter kan leda till att det fortlöpande skuldförhållandet upphör
 1. Utgången av den bestämda tid som ursprungligen avtalats (ett arbets- eller hyresförhållande på viss tid)
 2. Uppsägning av avtalet eller
 3. Hävning av avtalet på grund av motpartens avtalsbrott
- I situationer då en betalning eller annan prestation inte sker kan en fordran ändå upphöra på olika sätt exempelvis på grund av
 1. Surrogatprestation
 2. Fordran upphör.
- *Def. Surrogatprestationer:* är fyllnadsprestation, kvittning och novation av skulden.
- Helt utan prestation och t.o.m. utan surrogat kan en fordran upphöra då det sker
 1. Preskription
 2. Preklusion
 3. Eftergift eller
 4. Konfusion
- *Def. Konfusion:* Samma person kommer i både gäldenärs- och borgenärsställning
- HR: Fordrans upphörande kräver vederlag
- UND: Det är möjligt att genom en särskild undantagslag att föreskriva att fordran upphör utan vederlag

4.6.2. Sanktioner för att prestation ska ske

- HR: Då en frivillig prestation fördröjs följer av avtalets bindande verkan att en part som har lidit skada kan få hjälp av myndigheterna så att motparten åläggs fullgöra prestationen på rätt sätt
 - Borgenären har även andra medel till sitt förfogande med vilka han själv kan få motparten att prestera
 1. Rätten att hålla inne den egna prestationen
 2. Rätten att häva avtalet, om inte motparten fullgör sin egen andel och
 3. Rätten att säga upp avtalet med anledning av avtalsbrott
- Allmän regel: den egna prestationen behöver inte fullgöras, om motparten gör sig skyldig till dröjsmål eller om det redan på förhand kan anses uppenbart att motpartens prestation kommer att fördröjas
- Köplagens bestämmelser om hävning kräver att avtalsbrottet är väsentligt till sin betydelse och att den part som gjort sig skyldig till avtalsbrottet kunde inse detta
- Uppsägning skiljer sig från hävning på så sätt att avtalets rättsverkningar upphör först vid utgången av uppsägningstiden

- Som skydd för svagare har det stadgats bestämmelser om uppsägningstidens minimilängd
 - I rättspraxis har det ansetts att avtal som ingåtts på obestämd tid kan sägas upp så att de upphör efter en skälig tid, även om avtalsbrott inte har inträffat

4.6.3. Rätt prestation

- Rätt prestation förutsätter flera olika omständigheter
- HR: Prestationens innehåll bestäms av den aktuella rättshandlingen
- Prestationen ska i samtliga fall vara
 - Riktig till sitt innehåll
 - Vara utförd av rätt person
 - Ske vid rätt tidpunkt och på rätt plats
 - Gå till rätt borgenär
- En gäldenär befrias inte från sitt eget ansvar då han/hon anlitar biträden
- HR: En borgenär kan överlåta sin fordran till en annan, som då blir rätta mottagaren av prestationen
- Prestationen ska i brist på annat avtal fullgöras vid anfordran
 - Om inte borgenären har beviljat gäldenären betalningstid eller om inte tidpunkten för prestationen annars heller kan vara avtalad, får borgenären kräva prestation genast
- HR: En fordran i pengar ska enligt skuldebrevslagen betalas hos borgenären
- När obligationer, debenturer eller andra masskuldebrev emitteras, vilkas innehavare gäldenären inte kan känna till vid skuldens förfallotidpunkt, ska borgenären ändå själv hämta betalningen av sin fordran
- HR: Vid köp av lös egendom ska köparen hämta varan hos säljaren, om det inte getts något separat löfte om transport
- HR: Köpesumman ska i regel betalas hos säljaren
- UP: Betalaren anses ha uppfyllt sin prestationsskyldighet när betalningen enligt lagens regler blir giltig gentemot utomstående, vilket inte alltid innebär att betalningsmottagarens konto har krediterats
- Konsument och näringsidkare: Betalningen har skett i rätt tid när penninginrättningen godkänt konsumentens betalningsuppdrag
- Arbetsgivare och arbetstagare: Betalningsmottagaren gynnas, eftersom betalningen ska ske i så god tid att den står till arbetstagarens förfogande på förfalldagen
- Betalning till stat: Skett när betalaren får ett kvitto över kontoöverföringen till statens konto eller när kontoöverföringen debiterats betalarens konto

4.6.4. Surrogatprestationer

- *Def. Fyllnadsprestation:* Gäldenären som betalning överlåter något annat än vad den ursprungliga skulden förutsätter. I stället för pengar ges varor eller en arbetsprestation, i stället för varor pengar eller så överläts en fordran gentemot en annan gäldenär.
- HR: Det är tillåtet att tillgripa en fyllnadsprestation endast med samtycke av borgenären

4.6.4.2 Novation eller förnyande av en fordran

- *Def. Novation*: Om parterna avtalar om eller de måste anses ha avtalat om att den ursprungliga gälden upphör genom att en ny skuldförbindelse utfärdas
 - Kan gälla förpliktelsens innehåll, parter eller form
- En borgensman kan i vissa fall befrias från ansvar, om villkoren för huvudförpliktelsen ändras genom novation
- Gäldenären kan åtminstone i förhållandena mellan de ursprungliga parterna framställa invändningar, vilkas grund utgörs av en omständighet i anknytning till det ursprungliga skuldförhållandet

4.6.4.3 Kvittning

- *Def. Kvittning*: Två motstående fordringar upphör till den del som de täcker varandra
 - Den egna betalningsskyldigheten upphör samtidigt som motfordran upphör
- Kvittning kan fås till stånd genom ett avtal mellan parterna, men även genom en ensidig åtgärd (kvittningsanmälan till motpart)
- Räntan slutar inte att löpa förrän kvittningsanspråket har getts motparten till känna. Också då krävs att kvittningsförutsättningarna existerar
 - Förutsättningarna för kvittning är att fordringarna
 - Är av samma slag
 - Kvittning kommer i allmänhet i fråga endast i samband med fordringar i penningbelopp
 - Ska kunna drivas in
 - Man ska gentemot gäldenären med stöd av fordran kunna få en verkställbar dom vid en domstol
 - Fordran har förfallit till betalning
 - Gäller både den egna skulden och fordran gentemot motparten
 - Fordran är inte preskriberad
 - UND: en preskriberad fordran kan i begränsad omfattning användas till kvittning med den förutsättningen att en motfordran som är underkastad den allmänna preskriptionstiden har innehafts av gäldenären innan den preskriberades och att också den egna skulden har funnits till före det
 - Fordran strider inte mot god sed på så sätt att en dom inte är möjlig med stöd av den
 - Är ömsesidiga
 - Gentemot en innehavare av ett löpande skuldebrev kan kvittning ske med en fordran på den föregående innehavaren endast om
 1. Indrivningen av motfordran skulle riskeras om kvittning inte tilläts, och

- 2. Den nya borgenären var medveten om detta då han fick skuldebrevet
- Gentemot en innehavare av ett enkelt skuldebrev kan kvittning med en fordran på den föregående innehavare ske lättare. Kvittning är möjlig, om
 1. Gälldenären har förvärvat motfordran innan han kände till b eller hade tillräcklig anledning att anta att skuldebrevet hade överlåtit till en ny borgenär
 2. Motfordran förfaller till betalning före denna vetskap om överlåtelser eller senast samtidigt som skuldebrevet förfallit till betalning
- Kvittning är ibland förbjuden i lag
 - De underhållsskyldiga kan inte kvitta sin underhållsbidragsskuld med en motfordran
 - Arbetsgivaren kan endast delvis kvitta sin lönebetalningsskuld med en fordran på arbetstagaren

4.7 Fordringars upphörande helt utan prestation

4.7.1 Preskription av fordringar

4.7.1.1 Allmänt

- *Def. Preskription:* Fordringar upphör endast av den orsaken att tiden gått
- Lagen är tvingande till förmån för gälldenären
- HR: Preskriptionstiden är 3 år
- UND: Den sekundära preskriptionstiden är 10 år
- UND: Speciella preskriptionstider
 - Bl.a. försäkrings- och transporträtt
- HR: En förutsättning för preskription är att preskriptionstiden inte före det har avbrutits eller gälldenären annars blivit påmind om skulden
- UND: Insättningar som en depositionsbank tagit emot och de räntor som betalas på dem preskriberas inte alls
- En utsökningsgrund i vilken en fysisk person har förelagts en betalningsskyldighet är verkställbar i 15 års tid
 - Tidsfristen är 20 år om den i utsökningsgrunden nämnda borgenären är en fysisk person, eller om en ersättningsfordran grundar sig på ett brott för vilket gälldenären har dömts till fängelse eller samhällstjänst
 - En fordran preskriberas alltså när utsökningsgrundens tidsfrist löper ut
- Borgenären måste påminna gälldenären om att skulden existerar och om sin avsikt att fortsätta att driva in sin skuld

4.7.1.2 Preskriptionstidens början

- Preskription av fordran för vilken det är möjligt att avtala om förfalldag

- Antingen har parterna avtalat om när en fordran förfaller eller
- Så har de lämnat denna fråga oreglerad i avtalsförhållandet
- Preskriptionstiden räknas från förfalldagen om parterna har avtalat om den eller om den i förväg är bestämd på ett annat sätt som är bindande för gäldenären. Både borgenären och gäldenären känner då till förfalldagen.
- Om förfalldagen för en köpesumma inte har bestämts i förväg på ett bindande sätt, börjar preskriptionstiden löpa när säljaren har överlämnat köpeobjektet till köparen
- Skadestånd och annan gottgörelse är det inte möjligt att i förväg avtala om förfalldag. Om det är fråga om skadestånd som grundar sig på annat än ett avtalsförhållande börjar preskriptionstiden löpa då den skadelidande fick kännedom om eller borde ha känt till skadan och vem som ansvarar för skadan.
- Ersättning för avtalsbrott börjar preskriptionstid löpa då köparen har eller borde ha upptäckt felet eller bristen i köpeobjektet
- För en annan borgenär än en köpare börjar preskriptionstiden löpa då han har eller borde ha upptäckt felaktigheten i fullgörandet av avtalet
- Återbäring av obehörig vinst börjar preskriptionstiden löpa då den som kan framställa ett sådant krav fick kännedom om eller borde ha känt till att en betalning skett av misstag, att ett avtal är ogiltigt eller att något annat har skett som har lett till att det uppstått obehörig vinst som ska återbäras och vem som har fått den obehöriga vinsten
- OBS! Preskriptionen av skadestånd och gottgörelser måste ändå avbrytas innan tio år har gått från avtalsbrottet eller från den händelse som har orsakat skadan eller lett till uppkomsten av obehörig vinst
 - Denna tidsfrist begränsar ändå inte den skadelidandes rätt att kräva ersättning för person- eller miljöskador
- UND: Skuld som grundar sig på ett brott. Det preskriberas inte så länge som en fordran kan väckas för brottet eller så länge brottmålet är anhängigt vid domstol

4.7.1.3 Preskriptionsavbrott

- Preskriptionstiden för en skuld avbryts genom icke-rättsliga (dvs. icke-formbundna) eller rättsliga åtgärder mellan borgenären och gäldenären. Avsikten med skulden är att säkerställa att gäldenären känner till skulden och att borgenären fortfarande kräver betalning
- Från avbrottet börjar en ny lika lång preskriptionstid löpa
 - Preskriptionstiden är ändå fem år efter det att borgenären har fått en dom som vunnit laga kraft eller någon annan utsökningsgrund
- En *icke-formbunden åtgärd* avbryter preskriptionstiden förutsatt att skulden preciseras när åtgärden för att avbryta preskriptionstiden vidtas. Preskriptionstiden av en skuld avbryts i följande fall
 1. Parterna kommer överens om betalningsarrangemang, säkerheter eller andra ändringar i villkoren för skulden eller om att preskriptionstiden har avbrutits
 2. Gäldenären betalar eller på något annat sätt erkänner sin skuld till borgenären
 3. Borgenären kräver prestation av gäldenären eller på något annat sätt påminner gäldenären om skulden
- I vissa fall krävs det uttryckligen att en talan ska väckas för att en speciell preskriptionstid ska avbrytas. De *rättsliga åtgärderna* som avbryter preskription är följande:

1. Borgenären väcker talan angående fordran mot gäldenären eller i fråga om fordran framställer ett krav vid domstol, konsumenttvistenämnden eller vid något annat lagstadgat organ eller i ett förfarande där ett avgörande eller en rekommendation i ärendet kan meddelas
2. Borgenären anmäler sin fordran utifrån en offentlig stämning som gäller gäldenären eller i gäldenärens konkurs eller i något annat insolvensförfarande eller skulden beaktas annars i samband med förfarandet
3. Borgenären anhängiggör ett utsökningsärende eller skulden beaktas annars i samband med ett utsökningsförfarande

4.7.1.4 Preskriptionens verkningar

- Gäldenärens skyldighet att betala en skuld upphör när skulden preskriberas
- HR: Gäldenären är inte skyldig att betala en preskriberad skuld och borgenären har inte rätt att driva in den
- UND: Efter att en skuld har preskriberats, har borgenären i vissa fall rätt att behålla prestationer som gäldenären fullgör senare. Borgenären kan också stöda sig på sin rätt att kvitta och på en panträtt. Trots preskriptionen kan borgenären alltså få betalning på sin fordran ur en handfången pants värde och åberopa en gällande inteckning, eftersom realsäkerheterna inte preskriberas.
 - En preskriberad fordran kan alltså i begränsad utsträckning användas för kvittning
- *Def. Preskriberade fordringar:* ofullkomliga förpliktelse
- HR: En gäldenär har inte rätt att av borgenären återfå en betalning på en preskriberad skuld.
- UND: Gäldenären är en konsument eller privatperson och borgenären är en näringsidkare

4.7.2 Preklusion

- *Def. Preklusion:* En sådan borgenär som inte anmäler sin fordran inom den fastställda tiden förlorar sin rätt.
- Preklusion grundar sig alltså inte enbart på tidens gång såsom preskriptionen utan på ett förordnande som getts av en myndighet
 - Bestämmelserna om detta slags preklusion finns i lagen om offentlig stämning
- Domstolen utfärdar offentlig stämning som offentliggörs i den officiella tidningen senast tre månader före den utsatta dagen då borgenärerna senast skriftligt hos domstolen ska anmäla sina fordringar vid äventyr att de skulder som fortfarande är okända upphör. De kända borgenärer som nämnts i ansökan underrättas separat om stämningen.
- Den vanligaste preklusionssituationen uppstår i samband med konkurs
 - Borgenärerna till en gäldenär som försatts i konkurs kallas att bevaka sina fordringar senast på en viss dag vid risk att en obebakad fordran inte beaktas då utdelningsandelarna bestäms
- Preklusionen vid konkurs är partiell såtillvida att den riktar sig endast till den egendom som delas
 - En fysisk person kan få medel också efter konkursen och borgenären kan fortfarande försöka driva in sin fordran
 - Juridiska personers konkurser leder till att de juridiska personerna upplöses och indrivning kan alltså inte längre komma i fråga
- I andra situationer än konkurser riktar sig preklusionen endast mot okända skulder

- En borgenär som visar att gäldenären kände till fordran före bevakningstidens utgång kan på normalt sätt kräva in sin fordran
- Betalning av fordran kan fås ur en pants värde trots preklusionen och gäldenären ska framställa en invändning, om han vill åberopa verkan av preklusionen

4.7.3 Eftergift av skuld

- *Def. Eftergift av en skuld:* Är en viljeförklaring som är av gåvonatur och med vilka borgenären helt eller delvis avstår från sin fordran utan att kräva betalning
- I en del praktiska situationer kan borgenären ändå göra den bedömningen att ett partiellt avstående från fordran är förmånligare än ett försök att driva in fordran i sin helhet
 - Ett särskilt avdrag av detta slag kallas ackord
- Borgenärerna avtalar om att var och en avstår från en viss andel av sin fordran så att konkurs ska kunna undvikas och de kostnader som skulle orsakas av konkursen ska kunna sparas in

4.7.4 Konfusion

- I ett skuldförhållande kan ett sådant personbyte ske som leder till att samma person blir både borgenär och gäldenär i rättsförhållandet

4.7.5 Eftergift av skulder vid insolvensförfarande

- De borgenärer som kan åberopa en realsäkerhet är ändå ställda i en bättre situation än andra borgenärer, eftersom säkerhetsborgenärerna i regel kan få betalning upp till säkerhetens värde